

Nr 463.

Av herr **Lundberg m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 74, angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom m. m.

Det är med tillfredsställelse, man konstaterar, att Kungl. Maj:t nu funnit tiden vara inne att i proposition till riksdagen föreslå en rad åtgärder, syftande till studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom. Därmed ha direkta förutsättningar skapats för undanröjande av en betydande orättvisa i vårt samhälle, Tillfredsställelsen skulle emellertid ha varit ännu större, om propositionen utformats så, att de ekonomiska utbildningshindren definitivt brutits för ifrågavarande ungdomsgruppers vidkommande.

Genom att de föreslagna stipendierna fixerats till för låga belopp, komma väsentliga hinder även i fortsättningen att uppresa sig för den ekonomiskt svagare delen av landsbygdens ungdom, i den mån denna önskar söka sig till den högre undervisningen.

Vid fastställandet av stipendiernas storlek har Kungl. Maj:t i vissa avseenden varit mindre generös än skolutredningen. Denna senare har utgått ifrån »att ett visst icke alltför ringa antal lärjungar skall kunna tilldelas så stora stipendiebelopp för läsår att hela eller större delen av inackorderings- eller resekostnaden kan betalas». Enligt propositionen skulle ingen elev komma att få hela kostnaden täckt av statsstipendiet.

Trots att skolutredningen beräknat medelinackorderingskostnaden för ifrågavarande elever till lägst 1 000 kronor per elev och år, föreslås i propositionen ett högsta stipendium av 675 kronor för samma tid. Detta belopp är lägre än det medeltal skolutredningen tänkt sig. I utredningens anslagsberäkningar har nämligen detta medeltal för stipendierna fixerats till 70 procent av totalkostnaderna. Då förutsattes emellertid, att en hel del elever till följd av den ekonomiska ställningen komma att bli tilldelade avsevärt lägre stipendiebelopp än det maximala. Då Kungl. Maj:t nu föreslår ett maximibelopp motsvarande 67,5 procent av den beräknade medelinackorderingskostnaden och då det tydligen avses, att en glidande skala skall tillämpas vid stipendieutdelningen, kommer detta att innebära, att stipendiernas medeltal kommer att stanna långt under den nivå, som skolutredningen förutsatt.

I propositionen erinras om att vid anmälan av årets åttonde huvudtitel

högsta stipendiebelopp åt elev vid folkhögskola eller yrkesskola förutsatts utgå med 75 kronor per månad. Samma belopp föreslås nu för den landsbygdsungdom, som för deltagande i högre undervisning är hänvisad till inackordering på skolorten.

Med anledning av de föreslagna stipendiebeloppen vid folkhögskolor och yrkesskolor har Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund i skrivelse till statsutskottets andra avdelning hemställt om att utskottet måtte föreslå riksdagen, att det maximala stipendiebeloppet vid dessa skolor måtte höjas till 100 kronor per månad. Som motivering härför anföres, att medelkostnaden för bevisandet av vinterkurs vid folkhögskola enligt av skolöverstyrelsen verkställd utredning uppgår till 100 kronor per elev och månad. Enligt förbundets mening borde hela denna kostnad för de mindre bemedlade och obemedlade elevernas vidkommande täckas av statsstipendier.

Skolutredningens beräkningar utvisa en något högre medelinackorderingskostnad å orter med högre undervisning, än vad skolöverstyrelsen i sin utredning kommit fram till för folkhögskolornas vidkommande. Enligt vår mening böra statsstipendiernas högsta belopp fixeras så högt, att inackorderingskostnaden helt täckes. Dock måste en maximigräns fastställas. För den högre undervisningens vidkommande bör denna kunna fixeras till högst 1 000 kronor per läsår. Först om stipendiernas högstbelopp får denna storleksordning undanröjas de ekonomiska utbildningshindren för landsbygdens ungdom.

Vi äro medvetna om att gentemot det av oss föreslagna maximala stipendiebeloppet den invändningen kan resas, att landsbygdens ungdom härigenom kommer i en fördelaktigare ställning än den ungdom i städer och övriga tätorter, vilken söker sig till den högre undervisningen. Här bör emellertid erinras om att propositionen förutsätter, att en hel del ungdom jämväl från tätorterna skall bli delaktig av de stipendiemöjligheter, som nu skapas. Vidare är frågan om brytandet av de ekonomiska utbildningshindren för den ungdom i tätorterna, som inte beröres av de nu ifrågasatta åtgärderna, föremål för särskild prövning inom skolutredningen. Det förhållandet, att förslag till reformer på detta område komma att dröja ännu någon tid, är emellertid inget starkare argument mot att nu i ett sammanhang lösa frågan för landsbygdsungdomen jämte andra berörda kategorier. Dessa ungdomsgrupper ha nämligen så länge befunnit sig i undantagsställning, att ett litet försprång för dem vid reformprogrammets genomförande bara är att betrakta som en senkommen kompensation för lång väntan. Samtidigt som detta konstateras, finna vi det emellertid motiverat att även framhålla nödvändigheten av att utredningen om stöd för högre undervisning åt övriga ungdomsgrupper snarast måtte slutföras, så att proposition i frågan kan föreläggas riksdagen utan för lång tidsutdräkt. Men väntan på *en* reform får inte förfuska genomförandet av en annan.

Skolfrågorna måste bli föremål för radikala lösningar, allteftersom de föreläggas riksdagen för avgörande.

Beträffande elevernas resor mellan hemmet och skolorten vid läsårets början och vid dess slut liksom också vid jul- och påsklov är det vår uppfattning, att för helinackorderade obemedlade och mindre bemedlade elever ifrågavarande resekostnader helt böra bestridas av staten i form av tilläggsstipendier.

För elever, som dagligen resa mellan hemmet och skolorten, beräknar skolutredningen en medelkostnad av lägst 100 kronor per elev och läsår. I sitt yttrande tillstyrker statskontoret dessa resestipendier och framhåller, att de »kunna utgå med belopp, motsvarande högst den verkliga kostnaden i den mån denna överstiger 100 kronor för läsår.» Gentemot detta har Kungl. Maj:t inte haft något att erinra.

Vi finna ingen anledning, varför resestipendier skola förvägras elever, vilkas samlade resekostnad under ett läsår inte uppgått till 100 kronor. Ej heller kunna vi ansluta oss till Kungl. Maj:ts förslag beträffande det kortaste avstånd mellan hemmet och skolorten, som skall vara avgörande för erhållande av resestipendium. Enligt vår mening bör ifrågavarande avstånd fixeras till 3 km. i stället för i propositionen föreslagna 5 km. Måhända invändes här, att med denna kortare avståndsgräns även en del ungdomar i tätorterna kunna bli i tillfälle att erhålla resestipendium. I den mån vederbörande ha över 3 km från hemmet till skolan, måste det emellertid anses motiverat med resestipendium även här. Då propositionen i andra avseenden förutsätter, att ungdomar från tätorterna i vissa fall skola vara att betrakta som stipendieberättigade, reduceras värdet av de eventuella principiella betänkligheter, som skulle ta sig uttryck i ett hävdande av att det nu gäller att bryta de ekonomiska utbildningshindren enbart för ungdomen från den egentliga landsbygden.

Enligt vår mening böra stipendierna motsvara den verkliga resekostnaden med billigaste kommunikationsmedel. Med en sådan fixering bortfaller motiveringen för att, som i propositionen föreslagits, tillämpa en elastisk avståndsgräns med hänsyn till kommunikationsmöjligheterna. Likaså förutsätter vårt förslag ett slopande av 100-kronorsgränsen såsom kvalificerande för erhållande av resestipendium. Om någon minimigräns överhuvud taget skall stipuleras, bör den fastställas till ett mycket lågt belopp.

De i propositionen föreslagna stipendiebeloppen för studier vid brevskolor eller skolor med kombinerad undervisning äro allt för knappt tillräckliga. Då i gynnsammaste fall realexamen i de s. k. robertsforsskolorna kan avläggas efter 2½ års studier och då kostnaden härför belöper sig på ungefär 2 000 kronor, måste ett stipendium av 300 kronor för ett studieår anses vara mindre väl avpassat med hänsyn till de faktiska kostnaderna.

Följden blir, att eleven eller dennes målsman får svara för en kostnad av cirka 1 250 kronor.

Bättre avpassat efter kursutgifterna är då det föreslagna stipendiet för sådana enskilda korrespondensstudier, som avslutas med examen under statlig kontroll. Men det räcker dock inte till. Om man på grundval av i propositionen lämnade uppgifter beräknar den rena kursavgiften för en fullständig realskolekurs till lägst 700 kronor och studietiden till 2¹/₂ år, skulle eleven erhålla ett stipendiebelopp av 500 kronor. Beräknar man kursavgiften för en fullständig studentkurs (reallinjen) till lägst 1 195 kronor och studietiden till 5 år skulle stipendiebeloppet uppgå till 1 000 kronor. Till detta kommer ju emellertid, att vederbörande under studietiden måste ha sitt uppehälle.

Med hänsyn till detta, anse vi det vara i hög grad motiverat, att stipendierna för obemedlade och mindre bemedlade fastställas till belopp, som svara mot de faktiska kursavgifterna. Detta bör gälla såväl för enskilda korrespondensstudier som kombinerad undervisning av här angiven karaktär. Självfallet förutsätter detta erforderlig kontroll gentemot missbruk. De i propositionen föreslagna kontrollåtgärderna torde dock härvidlag vara tillfyllest.

I detta sammanhang vilja vi också framhålla, att tanken på upprättandet av ett statligt korrespondensinstitut inte får släppas ur sikte.

När det gäller utformningen av praxis för utdelandet av stipendier för högre undervisning, är det angeläget framhålla, att de beräkningsgrunder, som hittills tillämpats för folkhögskolornas och yrkesskolornas vidkommande, inte böra överföras till att gälla här berörda område. I den förut återopade skrivelsen till statsutskottets andra avdelning hemställer Sverges socialdemokratiska ungdomsförbund, att dessa normer revideras för folkhögskolornas och yrkesskolornas vidkommande. Ur skrivelsen citera vi följande:

»Vidare är det ytterst angeläget, att beräkningsgrunderna för stipendieutdelningen revideras. Den 'mall' för beräkningen, som redovisas under åttonde huvudtiteln sidan 437, kunna vi inte anse vara tillfredsställande. Det har också i praktiken visat sig, att utslagen av denna 'glidande skala' kunna bli ganska underliga. Elever, som i realiteten brottas med samma ekonomiska vanskligheter, kunna sålunda tillerkännas olika stipendiebelopp.

Det är vår bestämda uppfattning, att det högsta stipendiet bör tilldelas ett långt större antal elever, än som hittills varit fallet. Vi anse sålunda, att i första hand alla de elever, som äro att hänföra till de s. k. andra och tredje behovsgraderna, böra komma i åtnjutande av maximibeloppet. Om föräldrarnas beskattningsbara inkomst stannar vid 750 kronor, torde denna inte, utom i de fall den bl. a. grundar sig på innehav av förmögenhet av viss storleksordning, vara ägnad att ställa eleven i en så fördelaktig

ekonomisk ställning under vistelsen vid folkhögskola eller yrkesutbildningsanstalt, att det av denna anledning finnes något rimligt skäl att utdela reducerat stipendium.»

De synpunkter, som här anförts beträffande grunderna för stipendieutdelningen vid folkhögskolor och yrkesskolor, ha enligt vår mening fullt ut samma giltighet i fråga om den högre undervisningen.

Beträffande de föreslagna skolhemmen vilja vi ifrågasätta, huruvida det inte vore mest ändamålsenligt, att staten under uppbyggnadsperioden direkt inträdde som huvudman för att sedermera eventuellt överlämna hemmen till landsting eller kommuner för drift i deras regi. Skall initiativet till upprättandet av skolhemmen överlämnas åt landsting, kommuner eller stiftelser, får man räkna med en allt för lång tidsperiod, innan programmet förverkligas.

Skolutredningen förutsätter, att »behov av skolhem kan sägas föreligga inom praktiskt taget alla län». I propositionen framhålles, att skilda skolhem för gossar och flickor böra anordnas. Det förestår följaktligen på detta område ett omfattande byggnadsprogram. Så fort materialsituationen medger, bör programmet förverkligas. Lämpligt är därför, att en generalplan över det faktiska behovet av skolhem upprättas och att planeringen av det samlade byggnadsprogrammet utan tidsutdräkt slutföres, så att det i sin helhet är klart för utförande i samma takt som materialtillgången inom byggnadsbranschen förbättras.

I skolhemmens styrelser är det angeläget att inte bara, som föreslagits, placera »för ungdomens fostran och undervisning intresserade personer». Det bör stipuleras, att ungdomen själv skall ha ett par representanter. För detta böra i första hand ledamöter i olika ungdomsorganisationers distriktsledningar ifrågakomma. Detta bör också kunna vara ett medel att föra skolan och den fria ungdomsföreningsverksamheten närmare varandra.

Beträffande studiehjälpens administration ansluta vi oss till den föreslagna omorganisationen av studielånenämnden. Även i detta sammanhang är det emellertid ytterst angeläget, att ungdomen själv blir tillbörligt representerad. Lämpligt är att till den nya nämnden bl. a. knyta representanter för olika riksungdomsorganisationer. Ett sådant arrangemang med ungdomar direkt knutna till stipendieverksamhetens utformning har sitt värde inte minst som ett korrektiv mot byråkratiseringstendenser. Det räcker inte med goda reformer. De måste också föras ut i livet på ett sätt, som svarar mot den anda, vilken besjälat lagstiftarna vid reformernas tillkomst.

Vi hemställa sålunda,

att riksdagen vid sin behandling av frågan om studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom, m. m.

måtte vidtaga i denna motion förordade ändringar i Kungl. Maj:ts proposition nr 74 samt

att i propositionen äskade anslag för ifrågavarande ändamål måtte höjas i den utsträckning, som ett biträdande av vår hemställan nödvändiggör.

Stockholm den 28 februari 1945.

John Lundberg,
Uppsala.

Sigfrid Jonsson,
Järvsand.

Sven Hedqvist.

Fritz Persson.

K. J. Andersson,
Alfredshem.

Erik Brandt.

Henry Allard.

Erik Severin,
Gävle.

Göran Petterson.

Lars Lindahl.

Einar Jonsson.

Sigvard Ohlsson.

Einar Johansson.

Bertil Andersson,
Surahammar.

Eskil Eriksson
i Sandby.

Torsten Nilsson.

Elin Eriksson

Märta Öberg.

Nils Odhe.
